

Márton László

Levéllal borított arc

Tisztában vagyok vele, hogy az a cím, mely írásom fölött szerepel, egy hajánál fogva előrángatott, kimódolt, egyszerűen rossz cím. Mentségemre szolgáljon, hogy ez egy filmnek volt a címe. A filmet harminc évvel ezelőtt vetítették a mozikban, körülbelül akkor, amikor Pisztric Miklós, akiről az alábbiakban szó lesz, a világra jött. A filmről csak annyit, hogy nem kapott kedvező kritikákat, és igen hamar levették a műsorról, mármint annak idején, a hetvenes években, mostanság azonban egy filmsorozat részeként újra levetítették egy art-moziban vagy egy filmklubban, és Pisztric véletlenül megnézte.

Pisztric általában szombat délutánonként látogatta meg az édesanyját. Az édesanya egyedül élt a Bajza utca és a Damjanich utca sarkán terpeszkedő kockaházban, mely maga is azokban az években épült egy foghíjtelken, amikor a filmet forgatták. A foghíj, más közeli foghíjakkal együtt, 1944 nyarán keletkezett, amikor az amerikai légierő a Keleti pályaudvart bombázta, és a szórásból kijutott a környékbéli utcáknak is.

A lakók névjegyzékében és a névtáblán az a név szerepelt, hogy dr. Pisztric Miklósné. Ismerünk nőket, akik válásuk után évtizedekkel is a volt férj nevét viselik, miközben az exférj már a másik vagy harmadik nővel él együtt. Nehéz megérteni, miért ragaszkodik egy nő egy olyan férfi nevéhez, akihez már hosszú ideje nem fűzi semmiféle kapcsolatot; nehéz, de nem lehetetlen. Pisztricné számára kevésbé volt fontos az idegenné vált öregedő férfi, és az ő nevét viselő fiúgyermek sem kötötte össze őket, amióta felnőtt és elvégezte tanulmányait, ám annál fontosabbak voltak a házasság első éveit, melyeket visszatekintve boldognak látott; utólag még a veszekedésekre is mint szép emlékekre gondolt vissza.

Ezen kívül az asszonynév erősítette önértékét, mint oly sok elvált nőnek az ő nemzedékéből. Az ő felfogása szerint elvált asszonynak lenni rangot jelent. Nem valami rendkívül magas rang, de legalább nem kell újra meg újra elmagyaráznia, hogy ő nem tekintendő hajadonnak, hiszen egyszer már alkalmasnak bizonyult rá, hogy feleség és anya legyen.

Pisztric úgy látta, és persze sajnálatosnak tartotta, hogy édesanyjából hiányzik a szükséges önbizalom. Pedig, noha ötvenes éveit közepe jár, még mindig — már amennyire ezt egy fiú meg tudja ítélni a saját anyjáról — még mindig csinos nő. Ízlésesen öltözködik, mértékletesen használ szépítőszereket, egyszerűen, ad magára. Még sincsenek férfiak körülötte, és ez csakis az önbizalom hiányával magyarázható. Pisztric még alkalmi kapcsolatokról sem tudott; élettársként számításba vehető udvarlót, gavallért, pasit pedig végképp nem látott az édesanya közelében. Néha már-már kiejtette a száján a kérdést, hogy miért van ez így, de aztán eszébe jutott, hogy az ilyesmit mégsem neki kellene az édesanyával megbeszélnie.

Egyébként sem volt szokásuk bizalmas dolgokról beszélgetni. Vagy olyan témát választottak, mely egyiküket sem érintette közvetlen közletről, vagy pedig gyermekkori emlékeket idéztek föl, többnyire Pisztric gyermekkorából, ritkábban az édesanyáéból is. Az édesanya budai úrilány volt, az Attila úton töltötte gyermekkorát, és hangoztatta, mennyire nem érzi jól magát a Garzon-házban (ez volt a neve a Bajza utca sarkán álló kockának, a benne található kis lakások miatt). Olyan itt lakni — mondogatta —, mint amikor egy növényt kiásnak a talajból, és átültetik egy szűk cserépbe. Másfelől — tette hozzá — ő most már azt is megsínylené, ha innét kellene máshová költöznie.

Egyre feltűnőbb volt, hogy minden alkalommal ugyanarról a három-négy dologról beszél, és azokról is mindig ugyanazt mondja el, ugyanazokkal a vissza-visszatérő fordulatokkal, kifejezésekkel. Ez a kellemetlen apróság, mely a szellemileg már nem egészen friss emberekre szokott jellemző lenni, éles ellentétben állt az édesanya fiatalos külsejével. Az édesanya arról panaszkodott, milyen siralmasan öregedett a Garzon-ház egész lakóállománya. Annak idején a beköltözők erejük teljében levő férfiak és nők voltak; eltelt harminc év, és most mindenki vagy süket, vagy botal jár. Olyan is van, akinek szürkehályog miatt kioperálták a szemlencsáját. Ő, Pisztricné, a legfiatalabbak közé tartozik azzal az ötvenegynéhány évével, viszont ő még csak tíz éve lakik itt a Garzon-házban, és a régebbi lakók betolakodónak, jöttmentnek tekintik, mert ez itt egy összetartó, jó kis közösség.

A panasznak álcázott kérdést Pisztric nem először, nem is másodszor hallotta az édesanyától, de már első ízben sem tudott válaszolni rá semmi vigasztalót vagy előremutatót. A mind hosszabbra nyúló csendet jobb híján azzal törte meg, hogy elmondta: nemrégiben látott egy régi magyar filmet, a barátnőjével nézte meg. Ettől az édesanya egy kissé felélénkült. Az iránt érdeklődött, hogy hívják a barátnőt, és mi a beceneve. Milyen a hajviselete? Elég nagyok-e a mellei? Mert ez is fontos, nemcsak a lelki összhang!

A társalgás akár maradhatott is volna ebben a mederben, ám Pisztric ismét a filmre terelte a szót. Tudomására hozta az édesanyának, hogy a film címe: *Levéllal borított arc*. Vagy a délutáni félhomály miatt nem vette észre, hogy az édesanya elsápad, vagy a cselekmény ismertetése kötötte le minden figyelmét. Valóban nem volt könnyű úgy elmondanunk a cselekményt, hogy közben a színészek teljesítményét is értékeljük. Pisztric beszélt a két főszereplőről, Korbuly Anitáról, aki nem sokkal a film elkészülte után disszidált, és Migléc Vilmosról, aki türelemmel viselt, hosszú szenvedés után a közelmúltban hunyt el, majd megemlégett egy akkor még fiatal színészt, akinek mulatságosan hasonlított a neve a nagy nemzeti költőéhez, tudniillik úgy hívják, hogy Vermesmarti Mihály, persze pontos i-vel.

Vermesmartiból vajon mi lett? Schol sem hallani a nevét. Bizonyára kallódik valahol.

Ennyit mondhatott, nem többet, mert az édesanya ekkor megszólalt. Nem volt hosszú a szónoklat, melyet a szája hullajtott; egyetlen rövid szócskából állt, és így hangzott: „Kuss”.

Ettől aztán ő maga is meglepődött. Nem volt szokása neki sem ilyen durván beszélni, sem ilyen tömören és lényegre törően. Csodálkozva és friss, ropogós haraggal méregették egymást, mint akik most találkoznak először az élet folyamán, és a következő pillanatban életre-halálra menően összecsapnak.

Mondanom sem kell talán, hogy az összecsapás elmaradt, már csak azért is, mert Pisztric tényleg elnémult, kussolt, nem szólt egy szót sem. Akármennyire haragudott, még mindig a vigasztaló vagy előremutató válaszon törte a fejét. Mert hát mit is lehet mondani arra, hogy ez egy összetartó, jó kis közösség?

Kikérem magamnak — rikoltotta Pisztricné —, hogy hetenként egyszer idejössz, és előhozakodol ezekkel a régi dolgokkal! Mégis, mit képzelsz? Azt hiszed, hogy neked már mindent szabad?

Torka szakadtából kiabált, mintha szánt szándékkal arra törekedett volna, hogy még a süket lakótársak is meghallják. Egy szempillantás alatt megváltozott az arca. Összeráncosodott, összezsugorodott. Ez már egy idegen arc volt, amelyet Pisztric még nem látott soha. És még mindig rikácsolt. *Vedd tudomásul, hogy nem tűröm a zsarolást! Sem a zsarolást, sem a faggatózást, sem az aljas célzásokat!*

Elővett a ruhásszekrényből egy üveg konyakot, töltött, kiitta, összerázkódott, és eltakarta az arcát. Ez is új dolog volt. Pisztric eddig úgy tudta, hogy az édesanya nem fogyaszt semmiféle szeszitalt, soha nem is fogyasztott, és megveti azokat, akik a második poharat is kiisszák. Most pedig ő issza ki, már a másodikat. Az édesanya körülnézett, és mintha csak most vette volna észre, hogy Pisztric is ott van vele együtt a szobában, elővett a ruhásszekrényből, a fehérneműk mellől még egy poharat, és töltött a fiúgyermeknek is. Közben észrevétlenül visszaváltozott az arca. Ismét a megszokott anyai arc volt.

Átment a másik szobába, majd visszajött egy teknőchéj-intarziás ébenfa ládikával, melyet egy aprócska kulccsal együtt Pisztric kezébe nyomott. Pisztric vonakodva nyúlt a kulcshoz. Talán azt hitte, hogy fényképek és levelek, vagy más bizalmas papírok tárolnak a szeme elé. Pedig tévedett. A ládikában ékszerek voltak egymás hegyén-hátán, összevissza. Mintha egy zálogházból származtak volna. Egy kifosztott zálogházból! Lopott holminak látszottak, valljuk meg őszintén. Pedig tisztességes családi csecsebecsék voltak. Pisztric emlékezett is rá, hogy az édesanya valaha régen hordta őket. No de mostantól, úgy látszik, nem fog ilyesmit hordani. Nem akarom szépítgetni a dolgot: Pisztric ebben a szempillantásban megvesztegethetőnek bizonyult.

Az édesanya felsóhajtott. *Édes, drága, kicsi fiam!* Csak ennyit mondott, és megsimogatta Pisztric arcát.

Aztán arról kezdett beszélni, mennyi gond van a Garzon-házban lakó kutyatulajdonosokkal és kutyáikkal.

A temetés után — ugyanis a föntiekben leírt beszélgetést követően alig néhány héttel az édesanya váratlanul meghalt —, amikor Pisztric átnézte a hátrahagyott ingóságokat, néhány különleges rendeltetésű tárgyra bukkant, melyekből arra kellett következtetnie, hogy az édesanya körül igenis motoszkáltak férfiak, nem is kevesen. Aztán előkerültek azok a levelek is, melyekről Pisztric előzőleg azt hitte, hogy címzettjük az ébenfa ládikában tartja őket. Pedig el sem fértek volna benne. Az egyik borítékból Pisztric előhúzott egy harmincegynéhány évvel ezelőtti fényképet, melyen az édesanya látszott, még mint fiatal nő. Mellette ott állt — és mosolyogva átkarolta az édesanyát — ő maga, Pisztric! Ő volt az még akkor is, ha másvalaki kellett, hogy legyen, hiszen ő, Pisztric a felvétel idején a világon sem volt. Nem bizony, mert ő csak ezek után jött a világra. Az olvasó nyilván rájött már, hogy a képen látható férfi Vermesmarti volt, pontos i-vel; a színész, akit Pisztric a *Levéllal borított arc*-ban látott először és — ha az imént említett fényképet nem számítjuk — talán utoljára. Mert amikor utánajárt, és megtudta, hogy Vermesmarti jelenleg is él és dolgozik, meghozta a debreceni Csokonai Színház megbecsült színművészeként, akkor mindössze ennyit mondott magában: *Debrecenbe kéne menni, pulykakakast kéne venni!* Eddig jutott önmaga eredetének feltárában, mert a mondókába foglalt felszólításnak nem fogadott szót. Mint a gyenge akaratú emberek általában, ő is hagyta magát sodortatni a napi eseményektől. Mind a mai napig egyszer sem utazott el Debrecenbe, és tudomásom szerint nem is tervezi, hogy a közeljövőben odautazik.